

Kính thưa Thầy và các Thầy Cô!

Chúng con xin phép chia sẻ một số nội dung chính mà chúng con ghi chép trong bài Thầy Vọng Tây giảng từ 4h50' đến 6h00', sáng Chủ Nhật, ngày 23/11/2025.

PHẬT HỌC THƯỜNG THỨC

Bài 259: Lời nói phải hợp tình hợp lý

Chúng ta sống ở thế gian, hằng ngày, tiếp xúc với nhiều hạng người, vậy phải làm sao mà trong mỗi hoàn cảnh, chúng ta luôn nói những lời hợp tình hợp lý. Thế nào là hợp tình hợp lý? Là chúng ta phải đem lời của Phật của Thánh Hiền nói cho mọi người để mọi người có thể tiếp nhận được. Cách ứng xử trong bộ sách Con Đường Đạt Đến Nhân Sanh Hạnh Phúc rất hay, rất đẹp. Ví dụ cô Dương Thục Phương từng khen chồng mình rằng: “*Ôi, ai mà pha trà ngon đến thế này! Ai mà rửa chén sạch đến thế này*” mặc dù cô biết chắc chồng mình làm. Cho nên “*Lời nói chẳng mất tiền mua, lựa lời mà nói cho vừa lòng nhau.*”

Hằng ngày học tập Kinh pháp, lắng nghe giảng giải, chúng ta sẽ có những lời hay ý đẹp. Hòa Thượng từng chỉ dạy rằng: “*Nếu xã hội này rời xa giáo huấn của Phật thì họ không có mỹ từ để dùng*”, cho nên những lời giáo huấn của Phật mới có lời hay ý đẹp. Nếu không học tập, chúng ta nói ra toàn là vọng tưởng. Cách đây 10 năm, tôi bôn ba khắp miền Nam Bắc nhưng chính tôi đã nhận ra rằng mình phải có thời gian làm mới bản thân, còn nếu ngày ngày đi nói thế này thì có lẽ chỉ nói trong vọng tưởng. Từ đó, tôi quay về để tự học tập. Trước khi tôi mở zoom, tôi đã có hơn 300 buổi tự ngồi học trước máy quay.

Tập khí xấu ác của chúng ta luôn là: “*Miễn sao có lợi thì làm*”. Nếu làm mà không có lợi, tức là không lợi cho cá nhân thì cho dù lợi ích chúng sanh, chưa chắc chúng ta đã làm. Việc làm từ thiện cũng vậy, chúng ta phải quán chiếu việc làm này, việc làm kia có phải là chân thật lợi ích chúng sanh không? Mấy hôm nay, các Thầy Cô ở miền Nam đang đi thẳng vào vùng lũ, không ai ngờ Nha Trang, Khánh Hòa, Phú Yên ngập nặng đến vậy.

Ngày nay, kẻ xấu, kẻ ác đang dùng hết mỹ từ của Phật. Trên Kinh Bồ Tát Chí Nhạo Kinh, Phật chỉ dạy rằng: “*Thời kỳ Mạt Pháp, ma tử ma tôn đã dùng hết mỹ từ của Phật pháp*”. Họ nói như thể họ là người chứng đắc, là người thật tâm vì chúng sanh. Thật ra, họ nói mà không làm. Người chân thật học Phật là phải

nói ít, làm nhiều. Người giả học Phật thì nói nhiều và chỉ làm cho dễ coi. Việc này ngày nay rất là phổ biến. Hòa Thượng nói: *“Chỉ cần một đoàn thể hòa hợp thì người cả một vùng được cứu”*. Nếu những người học Phật như chúng ta ai ai cũng thật học, thật làm theo lời Phật dạy thì nhân gian này hóa thành Cực Lạc. Một người phát tâm rồi 10 người, 100 người, 1000 người phát tâm thì người người đều được lợi ích.

Hòa Thượng trong bài hôm nay nhắc chúng ta phải cẩn trọng trong lời nói, có thể làm người ta hiểu lầm đối với Phật pháp và chuẩn mực Thánh Hiền. Mọi lời nói và việc làm của chúng ta phải tương ưng, nếu không, là cái hại rất lớn đối với Phật pháp và chuẩn mực Thánh Hiền. Từ thể hiện của chúng ta người ta có thể chê bai hoặc khen tặng rằng: *“Đây là những người học chuẩn mực Thánh Hiền có khác! Họ là những người chân thật hy sinh phụng hiến, tất cả đều vì cộng đồng, xã hội mà lo nghĩ.”*

Bà Hứa Triết là một tấm gương như thế, bà nói ít làm nhiều. Cư sĩ Lý Mộc Nguyên từng hỏi bà rằng: *“Bà không lo cho bà sao?”* Bà nói: *“Ông Trời sẽ lo cho tôi. Còn tôi có mặt ở thế gian là để tôi lo cho mọi người!”* Họ là những người cùng khổ, những người có hoàn cảnh khó khăn. Quần áo của bà đều nhặt từ thùng rác, bà chưa từng mua một bộ đồ hay món gì cho chính mình. Hằng ngày, bà chăm sóc những người bị bệnh Alzheimer, không thể tự tiểu giải, ăn uống, tắm giặt. Những việc làm của bà đã khiến người ta ngưỡng mộ, cả đời bà không lo cho mình mà chỉ lo cho người, bà Hứa Triết không cần nói nhiều, bà không nói mà bà làm.

Hòa Thượng nói: *“Người với người cùng ở, cùng đối đãi với nhau thì phân lượng lời nói chiếm quá nhiều, quá quan trọng. Cho nên giáo học của nhà Nho, ngôn ngữ được liệt vào hạng mục quan trọng. Trong khóa trình dạy học của Khổng Lão Phu Tử, việc thứ nhất là đức hạnh, việc thứ hai là ngôn ngữ. Do đây có thể biết rằng Ngài đã xem trọng ngôn ngữ đến mức nào! Ngôn ngữ là biểu hiện của đức hạnh. Nghe lời nói, xem thái độ, nhìn vào động tác của bạn thì đức hạnh của bạn cao hay thấp, đều có thể thấy rõ! Vừa nhìn là có thể thấy rõ!”*

Trong Kinh Vô Lượng Thọ, Thích Ca Mâu Ni Phật đã dạy chúng ta rằng trong ba nghiệp thân khẩu ý thì nghiệp của miệng được đưa lên đầu tiên: *“Khéo*

giữ khẩu nghiệp”. Người xưa thì dạy rằng: “*Lời nói chẳng mất tiền mua, lựa lời mà nói cho vừa lòng nhau.*” Lời nói sẽ biểu hiện hàm dưỡng tu hành của mỗi người. Do đó, phải quán chiếu xem lời nói của mình có mang mùi ảo danh ảo vọng, mùi tự tư tự lợi, ý niệm hưởng thụ năm dục sáu trần hay tham sân si mạn hay không? Chúng ta không thể dấu được ai, chỉ cần người ta có một chút tâm thanh tịnh thì chúng ta sẽ hiện nguyên hình trước mặt họ. Chúng ta đừng tưởng mình là ai, có địa vị hay đẳng cấp cao, việc đó không nói lên điều gì vì người ta chỉ cần nghe lời nói, quan sát biểu thái và động tác của chúng ta là họ biết ngay đức hạnh của chúng ta cao hay thấp. Qua đây chúng ta cũng có thể biết đức hạnh của những người xung quanh, để biết ai là thầy tốt bạn lành.

Hòa Thượng nói: “***Chúng ta làm thế nào để tu đức, để tích công bồi đức? Đó là nhu hòa, ái ngữ. Chư Phật Bồ Tát đã nói rất nhiều trong Kinh Luận, lại làm ra tấm gương cho chúng ta xem.***” Ái ngữ là nói lời chân thật đến từ tình yêu chân thật của chân tâm, khiến người người có được lợi ích thật sự. Ái ngữ không phải là lời dịu ngọt, dễ nghe hay lời nói bùi tai. Ái ngữ không phải chỉ là lời nói thương yêu mà đôi khi mắng người cũng là ái. Nói lời dịu ngọt, dễ nghe mà khiến người ta phạm lỗi lầm rồi堕 vào Địa Ngục thì đây không phải là Ái ngữ mà Phật dạy. Ái ngữ là lời nói đúng như pháp.

Chư Phật Bồ Tát đều làm ra biểu pháp cả đời thân giáo. Hòa Thượng Tịnh Không với 70 năm cuộc đời, chúng ta đều thấy cả. Tôi đã phiên dịch được một số lượng khá lớn những bài giảng của Hòa Thượng. Thông qua đó, chúng ta biết rằng cả đời của Ngài là không quản tiền, không quản việc, không quản người. Ngài đến thế gian như một lữ khách và khi ra đi cũng như một lữ khách. Thế gian này như một quán trọ, ở lại để làm những việc cần thiết, xong việc thì ra đi. Ngài không có một chút vướng bận, không có gì để ủy thác, vì tất cả đều thuộc sở hữu của người khác, Ngài chỉ có quyền sử dụng, không có quyền sở hữu. Ngài là tấm gương cho chúng ta. Chư Phật Bồ Tát đến thế gian này cũng vậy, coi thế gian chỉ là quán trọ, đến để làm ra biểu pháp, nói những điều cần thiết cho chúng sanh, xong là ra đi.

Chúng ta phải nhìn ra việc này. Không phải chúng ta đến thế gian để buộc mình vào sự vướng bận. Chúng ta muốn ra khỏi Tam Giới, muốn về thế giới Tây Phương Cực Lạc mà chính mình lại dính mắc quá nhiều thứ! Lúc vãng sanh, Phật

A Di Đà đến rước chúng ta mà chính mình lại dính mắc vào nhà cửa, tài sản, tài khoản ngân hàng còn nhiều tiền chưa giải quyết xong, vậy chúng ta đi cách nào? Tự chúng ta đã trói buộc mình.

Hòa Thượng nói: *“Năm xưa khi thân cận với Đại sư Chương Gia, Lão Cư sĩ Lý Bình Nam, chúng ta đứng bên cạnh mà quan sát, Ngài tiếp đãi với khách, tiếp đãi với học trò, chúng ta sâu sắc mà thể hội, ở nơi đây học tập được rất nhiều! Các Ngài đối xử với đại chúng và với học trò hoàn toàn khác nhau. Đối với học trò thì nghiêm khắc giáo huấn còn đối với khách thì rất khách sáo. Học trò thì thầy phải có trách nhiệm thành tựu họ, giúp đỡ họ, nhìn thấy họ có lỗi lầm thì nhất định phải nói.*

“Người xưa đã nói chỉ có hai hạng người mới chịu chỉ lỗi cho bạn, thứ nhất là Cha Mẹ bạn và thứ hai là Thầy giáo của bạn. Họ chỉ bảo bạn vì họ xem bạn như học trò, còn nếu họ xem bạn là khách thì không bao giờ họ nói. Như vậy thì phải bạn phải biết ai là người tình nguyện nói lỗi lầm của bạn và ai là người muốn kết oan gia đầu đầu với bạn. Người thông minh, có học vấn sẽ tuyệt đối không bao giờ kết oan gia, không kết ác duyên với bạn, cho nên bạn có lỗi lầm thì cũng không có người nói cho bạn đâu!”

Chúng ta phải phản tỉnh việc này rằng: Nếu chúng ta sống ở thế gian mà không được ai nhắc nhở thì sẽ ra sao? Chẳng khác gì ngựa hoang ngoài cao nguyên hay chẳng khác gì lũ khỉ chuyền cảnh. Với tập khí xấu ác nhiều đời của chúng ta mà không có ai nhắc nhở, thì xấu sẽ nhiều hơn tốt vì chúng ta luôn khởi tâm động niệm là ảo danh ảo vọng, biên giới của tự tư tự lợi và lợi tha chỉ là một niệm. Vô cùng vi tế.

Hòa Thượng nói: *“Bạn bè, đồng học có nói lỗi lầm cho chúng ta thì chỉ nói một lần, hai lần. Bạn ở trong xã hội, làm bất cứ nghề nghiệp gì thì cũng không được người khác giúp đỡ (nhắc nhở). Bạn bè thân tình lắm thì nhắc một lần, hai lần, nhất định không có lần thứ ba. Hai lần mà bạn không sửa thì họ không bao giờ nói lần thứ ba. Vì sao vậy? Vì nói nữa sẽ kết thành oan gia. Vậy họ dùng cách gì? Đó là Kính Nhi Viễn Chi - Kính trọng nhưng không gần gũi. Cái gì gọi là viễn chi? Viễn chi là không cùng ở chung, không cùng làm việc! Vậy thì bạn làm bất cứ sự việc gì trong xã hội này sẽ không có người trợ thủ, không có người giúp đỡ. Còn nếu có người giúp đỡ thì đó không phải là thật.*

Vì sao vậy? Vì có lợi họ mới đến! Bạn bè mà có đạo nghĩa thì bạn tìm một người cũng không có!”

Nếu chúng ta sống trong xã hội mà người xung quanh đều là người hám lợi thì đời sống của chúng ta có an toàn không? Chắc chắn là không vì khi hết lợi là hết nghĩa, hết tình. Cho nên Hòa Thượng nói: ***“Đức hạnh, ngôn ngữ chúng ta không thể không xem trọng. Lời nói quá đáng thì tổn hại người, lời nói nịnh bợ thì không nên dùng! Đây đều là những lời nói bất cập. Tổ ra ngạo mạn, xem thường người khác hoặc là nói lời bợ đỡ, nịnh hót đều không nên. Ngôn ngữ phải đạt đến hợp tình, hợp lý, vừa vặn. Thông thường chúng ta gọi là như lý như pháp, hợp tình hợp lý, không được quá đáng cũng không được bất cập. Việc này trong cuộc sống thường ngày, chúng ta phải thường xuyên rèn luyện, học tập, tu dưỡng để hình thành thói quen. Đây là việc làm bổ khuyết.”***

Lời nói phải cân trọng, hành nghi phải có sự tu dưỡng. Người xưa học Nho thường nói: ***“Quân tử chỉ có thể chết chứ không thể nhục”***. Người ngày nay thì khác, họ chấp nhận nhục nếu có lợi, lợi càng nhiều mà nhục càng nhiều cũng chẳng sao. Vì sao? Vì họ không có nền tảng giáo huấn của Phật, chuẩn mực của Thánh Hiền. Hòa Thượng chỉ dạy chúng ta ngôn ngữ phải vừa vặn, tốt quá hay thiếu quá đều không nên.

Người xưa chỉ dạy rằng: ***“Lễ đúng lễ mới là lễ. Lễ mà vượt lễ không phải là lễ. Lễ mà thiếu lễ cũng không phải là lễ.”*** Từ đây chúng ta quan sát mới thấy đôi lúc chúng ta làm bị thừa, bị bất cập. Ví dụ một người không phải là Bồ Tát, không phải là Đại đức mà chúng ta nói rằng: ***“Ôi! hôm nay gặp Đại đức!”*** hay ***“Lâu ngày gặp Bồ Tát quá, hôm nay gặp Bồ Tát rất là vui!”*** Đây là những lời nói không hợp tình, hợp lý. Tuy nhiên, người ta thích nói như vậy để vừa lòng người khác để bản thân họ có lợi.

Chúng ta cần phải rèn luyện mới dưỡng thành thói quen nói năng như lý như pháp, vừa vặn. Bên cạnh đó, ngày ngày học tập với Phật, Bồ Tát, Thánh Hiền. Chúng ta không giống người xưa, từ nhỏ đã được dạy từ trong gia đình, chúng ta hoàn toàn kém khuyết, từ nhỏ không được dạy, cho nên bây giờ chúng ta phải bổ túc thật nhanh, không được chậm chễ kéo không còn kịp. Ngày nay, chúng ta đang học tập, thực hành 3-5 năm rồi mà còn làm chưa giống, vậy mà chúng ta còn chảnh mắng, lười nhác thì chừng nào mới giống được.

Bài học hôm nay, chúng ta đặc biệt chú ý lời chỉ dạy của Hòa Thượng rằng ngôn ngữ là biểu hiện của đức hạnh. Người khác chỉ cần nghe lời nói, xem biểu thái và nhìn vào động tác thường ngày của chúng ta là biết chúng ta có đức hạnh không. Từ lời chỉ dạy của Hòa Thượng, chính chúng ta tự quán sát mình là biết mình đang ở vị trí nào và biết ngay mình cần phải tu sửa điều gì. Hằng ngày, chúng ta mở miệng nói là lời thô tục, hỗn láo, không có cấp trên cấp dưới, không có lý thì biết đức hạnh của chúng ta như thế nào rồi! Người thường phản tỉnh thì thường nhận ra lỗi lầm nên sai lầm ngày một ít đi.

Từ đây chúng ta cũng có thể biết đâu là thầy tốt bạn lành, đâu là thầy ác bạn xấu. Chúng ta quán chiếu chính mình, thông qua lời nói, hành động, biểu thái của mình có làm cho người khác tốt lên không, có phải là bạn tốt của người không? Chúng ta không cần soi ai mà soi chính mình để biết phẩm hạnh, đạo đức của mình có được nâng cao hay không? Cũng vậy, có người hỏi Hòa Thượng rằng họ có thể vãng sanh không? Hòa Thượng nói rằng việc này không cần hỏi ai mà hãy hỏi chính mình! Chỉ cần xem chính mình có đủ tư cách, hành vi làm cư dân của đất Phật hay không? Nhiều người mong muốn chúng ta ở lại thế gian này thì chắc chắn thế giới Cực Lạc chúng ta cũng có phần. Nếu ở thế gian mà người ta không muốn chúng ta ở lại vì chúng ta không có lợi ích gì, họ còn không bằng lòng, còn phiền não với chúng ta vì sự chướng ngại mà chúng ta gây ra thì chúng ta về Cực Lạc, chắc sẽ làm Cực Lạc thành loạn.

Bà Hứa Triết lúc 101 tuổi từng hỏi Hòa Thượng rằng bà có đủ tư cách làm đệ tử của Phật không? Câu hỏi của Bà cũng có thể là đề dẫn cho chúng ta nên hỏi chính mình rằng mình có đủ tư cách làm học trò của Thánh Hiền không? Có đủ tư cách làm học trò của Phật không? Hòa Thượng trả lời bà Hứa Triết rằng nếu trong thang điểm 10, thì bà được 10 điểm vì cả đời của Bà là hy sinh phụng hiến, tận tâm tận lực vì người lo nghĩ. Bà hoàn toàn đầy đủ tư cách của người học Phật./.

Nam Mô A Di Đà Phật

Chúng con xin tùy hỷ công đức của Thầy và tất cả các Thầy Cô!

Nội dung chúng con ghi chép lời giảng của Thầy có thể còn sai lầm và thiếu sót. Kính mong Thầy và các Thầy Cô lượng thứ, chỉ bảo và đóng góp ý kiến để tài liệu học tập mang lại lợi ích cho mọi người!